

หลักนิติธรรมของผู้ดำเนินการทางทหาร

คำนำ

ทหารในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งในยามสงบและในยามสงคราม ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนในประเทศต่อพิบัติภัย การรักษาและป้องกันประเทศจากการรุกรานของข้าศึก ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทหารจะต้องใช้อำนาจที่ตนเองมีอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจทางกฎหมาย ซึ่งจะมีวิธีการดำเนินการเป็นแนวทางในการปฏิบัติภายในองค์กร รวมไปถึงการสั่งการบังคับบัญชาหรือมอบหมายในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศจากภัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้น ในการสั่งการบังคับบัญชาหรือมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจต่างๆ จึงอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงประชาชนทั่วไป จากการวางแผนการดำเนินการ การปฏิบัติการและการออกคำสั่งได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำทางทหารจำต้องยึดถือและคำนึงถึงกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ รวมถึงหลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานทางกฎหมาย เพื่อให้การปฏิบัติมีความถูกต้องชอบธรรมและตอบสนองต่อภารกิจได้อย่างสำเร็จลุล่วง โดยก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินน้อยที่สุด

หลักนิติธรรม

Rule of law เป็นคำภาษาอังกฤษ ซึ่งสามารถแปลเป็นภาษาไทยได้หลายคำแปล อาทิ เช่น หลักฐานทางกฎหมาย หลักแห่งกฎหมาย หลักยุติธรรมตามกฎหมาย แต่คำแปลที่เป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลายนั้น คือ หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมในประเทศไทยนั้นเป็นสิ่งที่นักกฎหมายทุกคนจะต้องเรียนรู้เพื่อให้ทราบถึงหลักความคิดพื้นฐานทางด้านกฎหมาย แต่ถ้าจะถามถึงบทบัญญัติกฎหมายที่มีคำว่า หลักนิติธรรม ที่ถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ในอดีต ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และได้สืบเนื่องจนมาถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ปัจจุบัน โดยได้กล่าวถึงการให้หลักนิติธรรมในเรื่องต่างๆ ดังนี้^๑

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๕๗

มาตรา ๓๕ คณะกรรมการสิทธิการยกร่างรัฐธรรมนูญต้องจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุมเรื่อง ดังต่อไปนี้ด้วย

^๑ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จริฎ ภัคดิธนะกุล, เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย”,

(๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

(๖) กลไกที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของหลักนิติธรรม และการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในทุกภาคส่วนและทุกระดับ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของ บุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกิน สมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความ จำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยถึงแม้จะมีการกำหนดการดำเนินการต่างๆ โดยใช้หลักนิติ ธรรม แต่ก็เป็นเรื่องยากที่เข้าใจ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจหลักนิติธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อความรู้และความเข้าใจ

ความหมายของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมถือกำเนิดจากกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ถือปฏิบัติ กันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖ ต่อมาใน ค.ศ.๑๘๘๕ ศาสตราจารย์ Albert Venn Dicey ได้ให้ ความหมายที่ชัดเจนของหลักนิติธรรมไว้ ๓ ประการ ดังนี้^๒

๑. ความเป็นสูงสุดของกฎหมาย

บุคคลจะต้องถูกลงโทษก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นกระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้น จะต้องถูกตราขึ้นการกระทำผิด โดยผู้กระทำความผิดจำต้องถูกฟ้องร้องให้ศาลยุติธรรม

๒. ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย

บุคคลต้องเสมอภาคกันทางกฎหมายไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมี ยศถาบรรดาศักดิ์เป็นนักการเมืองชั้นสูง เป็นข้าราชการ นักธุรกิจ หรือประชาชนบุคคลทั่วไป หาก กระทำความผิดจะต้องพิจารณาลงโทษภายใต้กฎหมายเดียวกัน

๓. ความมีสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์

บุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมาย และ จารีตประเพณีของสังคม^๓ มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการประชุมหารือกัน รวมทั้งมี ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากความหมายของหลักนิติธรรมดังกล่าว ยังมีนักวิชาการ โดย แอล. ฟูลเลอร์ (L.Fuller) ได้ให้หลักการที่สำคัญของหลักนิติธรรมได้ ๘ ประการคือ^๔

^๒ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช, เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติ บัญญัติ”,

(๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

^๓ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย*, (๒๕๕๕). พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพฯ:

วิญญูชน.

๑. ทุกคนต้องเคารพกฎหมาย
๒. กฎหมายต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วไป
๓. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง
๔. กฎหมายต้องบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อเลี่ยงการบังคับใช้ที่มีชอบ
๕. กฎหมายต้องเลี่ยงความขัดแย้งกันเอง
๖. กฎหมายต้องไม่บังคับในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้
๗. กฎหมายต้องยืนยงคงอยู่เพื่อให้หยั่งรากลึกแต่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้
๘. การดำเนินการทุกอย่างของรัฐต้องสอดคล้องทุกประการกับกฎเกณฑ์ที่ประกาศไว้

หลักนิติธรรมกับหน้าที่ของผู้นำทางทหาร

หลักนิติธรรมกับหน้าที่ของผู้นำทางทหาร เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของทหารตั้งแต่โบราณที่ทหารมีหน้าที่ในการรักษาพื้นที่ดินแดน ประชากร ผู้ปกครองของรัฐให้อยู่อย่างสงบสุขไม่ให้ข้าศึกจากดินแดนอื่นมารุกราน เพื่อให้ดินแดนของตนคงอยู่ต่อไปได้ปราศจากศัตรูเข้ามารุกราน ซึ่งในปัจจุบันหน้าที่ของทหารได้ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญว่า ทหาร หมายถึง ผู้มีหน้าที่ในเรื่องราว นักรบ ผู้เป็นกำลังรักษาความมั่นคงและบำรุงประเทศและผู้เป็นกำลังรบและทำหน้าที่อื่นๆ ในยามสงคราม ทหารมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเพื่อการพัฒนาประเทศ^๔ โดยอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของผู้นำทางทหาร ซึ่งผู้นำทางทหารนั้น คือ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยอำนาจทางกฎหมายให้ทหารผู้หนึ่งผู้ใดมีอำนาจในการบังคับบัญชาสั่งการให้บุคคลผู้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรจวุฒิประสงค์ในการพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังกล่าวข้างต้น

ผู้นำทางทหารจึงมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชา สั่งการ มอบหมาย ให้ทหารผู้หนึ่งผู้ใดปฏิบัติหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดได้ แต่อย่างไรก็ตามอำนาจดังกล่าวก็มีแค่เพียงเท่าที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ ผู้นำทางทหารไม่อาจสั่งการ หรือมอบหมายให้กระทำการใดๆเกินขอบอำนาจของตนได้ รวมไปถึงการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิด การพิจารณาสิทธิ หรือลิดรอนสิทธิต่าง ๆ ทางทหาร ผู้นำทางทหารก็ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงจารีตประเพณีทางทหารอย่างเคร่งครัด

^๔ ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *เอกสารบรรยาย คุณภาพพระหว่างการเมืองภาคนักการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองกับหลัก*

นิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, (๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

^๕ มาตรา ๗๗ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชา

การปฏิบัติการทางทหารในการสงครามนั้นผู้นำทางทหารจะมีผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติการกิจพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้นผู้นำทางทหารจึงมีหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาสั่งการให้บุคคลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ภายใต้ขอบอำนาจทางกฎหมาย มีการสั่งการบังคับบัญชาที่ชัดเจน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางทรัพย์สินเกินสมควร ยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ไม่สนับสนุนหรือสั่งการให้กระทำละเมิดและละเลยการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย รวมถึงจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทหาร ไม่สั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดต่อหน้าที่หรือส่อไปในทางทุจริต หรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้หนึ่งผู้ใด คำสั่งดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นคำสั่งที่ชอบธรรม และเป็นการปกครองบังคับบัญชาภายใต้หลักนิติธรรม คือยึดถืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเป็นสำคัญ

หลักนิติธรรมกับการปฏิบัติการทางทหารที่ไม่ใช้การสงคราม

ปฏิบัติการทางทหาร (Military Operation) คือ การประยุกต์ใช้นโยบาย การวางแผนการจัดการและการอำนวยความสะดวกในการนำกองกำลังและทรัพยากรเข้าสู่รูปแบบรายวัน และดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไปจนกว่าจะบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางทหาร ปฏิบัติการทางทหารข้องเกี่ยวกับการวางแผน การเคลื่อนพล กระบวนการข่าวสารซึ่งประกอบด้วยการรวบรวม วิเคราะห์และกระจายข่าวสาร และการวางตำแหน่งยุทธปัจจัยและเวลาที่ต้องการ^๖

ปฏิบัติการทางทหารที่ไม่ใช้การสงคราม เป็นการดำเนินการทางทหารเพื่อช่วยเสริมสร้างสถานะแวดล้อมให้มีความมั่นคงเกิดเสถียรภาพ และเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจแห่งชาติในด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง กิจกรรมที่กระทำมิได้หลายรูปแบบ เช่น การปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบต่าง ๆ การบรรเทาภัยพิบัติ การช่วยเหลือประชาชน การพัฒนาประเทศ การรักษาและฟื้นฟูสถานะแวดล้อมการดำเนินการในกิจกรรมการสร้างผลผลิตให้แก่ชาติและการให้ความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศในการดำเนินกิจกรรมทางทหารต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการนำศักยภาพของกำลังทหารมาใช้ประโยชน์ในยามที่ประเทศอยู่ในภาวะปกติ รวมทั้งเป็นการพัฒนากำลังทหารให้เกิดความพร้อมในการปฏิบัติการ และใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย^๗

หากจะพิจารณาการปฏิบัติการทางทหารที่ไม่ใช้สงคราม เหมือนว่าไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของทหาร ที่ทหารจะต้องปกครองและรักษาเอกราชของประเทศของจากภัยคุกคามที่มาจากนอก

^๖ ปฏิบัติการทางทหาร (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

^๗ คู่มือใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) และหลักสูตร

ป้องกันราชอาณาจักรภาคีรัฐร่วมเอกราช ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

ประเทศ แต่เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน บรรเทาภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่คนในชาติ สำหรับกฎเกณฑ์หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่และวิธีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวไว้โดยตรง มีแต่เจตนารมณ์และจิตสำนึกของความเป็นทหารเท่านั้น

ผู้นำทางทหารจึงมีหน้าที่ หนึ่งใน การช่วยเหลือประชาชนต่อภัยพิบัติต้องยึดถือเจตนารมณ์และจิตสำนึก โดยจะต้องปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน เงินทอง ที่จะนำมาเป็นงบประมาณในการช่วยเหลือ หรือการดำเนินการในเรื่องต่างๆ หรือแม้แต่ชื่อเสียงที่ตัวเองในการเป็นที่รู้จักต่อประชาชน เพื่อผลประโยชน์อื่นใดของตนเองในวันข้างหน้า

หลักนิตรธรมกับการปฏิบัติการทางทหารในการสงคราม

ปฏิบัติการทางทหารในการสงคราม เป็นการดำเนินการเพื่อป้องกันภัยคุกคามด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศ รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ โดยมีหลักในการรบเพื่อให้บรรลุถึงชัยชนะในการทำสงคราม ดังนี้

๑. หลักความมุ่งหมาย (OBJECTIVE) ต้องมุ่งไปสู่ที่หมายที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน
๒. หลักการรวมกำลัง (MASS) รวมอำนาจกำลังรบ ณ ตำบลและเวลาที่แตกหัก
๓. หลักการดำเนินกลยุทธ์ (MANEUVER) ใช้อำนาจกำลังรบอย่างอ่อนตัวเพื่อให้ได้มาและ

ดำรงไว้ซึ่งความได้เปรียบ

๔. หลักการระวังป้องกัน (SECURITY) ไม่ยอมให้ข้าศึกได้เปรียบโดยที่เราไม่ได้คาดคิด

๕. หลักความง่าย (SIMPLICITY) แผน/คำสั่ง ที่ชัดเจนไม่ยุ่งยากต่อการเข้าใจ

๖. หลักการรุก (OFFENSIVE) ชิงความริเริ่ม, ครองความริเริ่ม, ขยายผลความริเริ่ม

๗. หลักการออมกำลัง (EXCONOMY OF FORCE) ใช้กำลังแต่เพียงน้อยในด้านการปฏิบัติรบ

๘. หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา (UNITY OF COMMAND) มีเอกภาพในการปฏิบัติภายใต้ผู้บังคับบัญชาที่รับผิดชอบเพียงผู้เดียว

๙. หลักการจู่โจม (SURPRISE) โจมตี ณ เวลาและตำบลที่ ในรูปแบบที่ข้าศึกมีการเตรียมการน้อยที่สุด

๑๐. หลักการต่อสู้เบ็ดเสร็จ (TOTAL DEFENSE) ผนึกกำลังรบทั้งสิ้น เพื่อชดเชยความเสียเปรียบในด้านอำนาจกำลังรบ

ผู้นำทางทหารทุกคนจะต้องศึกษาหลักการรบที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติในยามศึกสงครามที่จะให้ได้มาเพื่อชัยชนะแก่ข้าศึก หลักในการรบ ทั้ง ๑๐ ประการ ถึงแม้จะไม่ถือเป็นตัวบทกฎหมายที่บังคับให้ผู้นำทางทหารทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม แต่ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ผู้นำทางทหารทุกคนจะต้องนำไปศึกษาและปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้ในทางตรงหรือทางอ้อมจนเกิดผลลัพธ์แห่งชัยชนะ

หลักนิติธรรมกับกฎการใช้กำลัง

กฎการใช้กำลัง คือ แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้บังคับหน่วยทุกระดับและกำลังทหารทุกนายในกองทัพไทย ในการใช้กำลังทหารปฏิบัติการเพื่อป้องกันตนเอง หรือเพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบ ตั้งแต่ในยามปกติ จนถึงเมื่อมีความขัดแย้งด้วยอาวุธขึ้น หรือในยามสงคราม โดยสอดคล้องกับแนวนโยบายด้านความมั่นคงภายใต้กรอบของกฎหมายภายในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของกฎการใช้กำลัง

ทหารได้รับภารกิจที่มีความหลากหลายมากขึ้น มากกว่าเพียงการปฏิบัติการทางทหารในสมรภูมิต่างๆ (Combat Operations) ซึ่งเป็นภารกิจหลัก แต่ทหารยังเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมากในการเป็นเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) เพื่อทำหน้าที่รักษากฎหมาย เพื่อปกป้องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน กฎการใช้กำลัง จึงเป็นเหมือนคำสั่งที่อธิบายเกี่ยวกับวิธีการใช้กำลังสำหรับภารกิจนั้นๆ โดยข้อสำคัญ คือ คำสั่งดังกล่าวจะต้องออกโดยสอดคล้องกับกฎหมายเพื่อการนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

ความแตกต่างระหว่าง การปฏิบัติการทางทหารในสงคราม (Combat Operations) กับ ภารกิจการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) มีลักษณะสำคัญที่อาจอธิบายได้ด้วยตัวอย่าง ดังนี้ คือ ในภารกิจการสงคราม ทหารจะได้รับการฝึกกันมาว่าสามารถที่จะใช้อาวุธได้ทันที เมื่อรู้สึกว่ามี “ภัย” เช่น ในสมรภูมิ เมื่อทหารเห็นความเคลื่อนไหวหลังกิ่งไม้ ทหารสามารถที่จะทำการยิงได้ทันที แต่หากเป็นภารกิจการ

บังคับใช้กฎหมายนั้น ทหารไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เจ้าหน้าที่ทหารจะต้องทำการแสดงตน แจ้งสิทธิต่างๆ ก่อนที่จะทำการจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด และการใช้อาวุธจะทำได้ก็ต่อเมื่อเพื่อเป็นการป้องกันตนเองหรือในสถานการณ์จำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งก็จะมีกรอบการใช้ที่รัดกุมในระดับหนึ่ง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีกฎหมายฉบับหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาห้ามมิให้ใช้กำลังทหารในการปฏิบัติการกิจอื่นที่มีใช้การรบ หรือเพื่อป้องกันการก่อการร้าย (Combating Terrorism) เว้นแต่จะเข้าช้อยกเว้นในกรณีพิเศษจริงๆ ดังนั้น เราจึงไม่ค่อยพบเห็นทหารสหรัฐฯ ในการติดตาม หาข่าว จับกุมพ่อค้าขายยาเสพติด หรือพ่อค้าไม้เถื่อน ฯลฯ แต่ในประเทศไทยไม่มีกฎหมายห้ามเช่นนั้น ทหารไทยจึงได้รับภารกิจต่างๆที่มีความหลากหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ทั้งนี้ทหารไทยยังขาดความเข้าใจถึงความแตกต่างของการปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว^๔

แนวทางปฏิบัติของกฎการใช้กำลัง

กฎการใช้กำลังถูกแบ่งแนวทางในการใช้กำลังออกเป็นหมวดหมู่ เช่น การป้องกันการแทรกแซงต่อเรือและอากาศยาน การยิงเตือน การระบุงูเป่า ความเป็นกลาง การตรวจค้น ยึด และทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งแต่ละหมวดหมู่จะกำหนดแนวทางในการใช้กำลังไว้ ยกตัวอย่าง เช่น กฎ

^๔ CAPT.Ariya Vimutisunthorn (๒๕๕๑). กฎการใช้กำลัง ROE (ออนไลน์). สืบค้นจาก :

<http://oknation.nationtv.tv/blog/ariya2lt>

/2008/05/08/entry-1 [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

การใช้กำลังของการสกัดกันเพื่อพิสูจน์ฝ่าย เมื่อพบอากาศยานไม่ทราบฝ่าย จะกำหนดขั้นตอนและการปฏิบัติไว้ดังนี้

๑. ตรวจสอบด้วยสายตา
๒. ใช้วิทยุติดต่อ
๓. ใช้ทัศนะสัญญาณบังคับลงจอด เพื่อตรวจค้น
๔. หากยังขัดขึ้นให้ยิงขู่ได้ตามความเหมาะสม
๕. กรณีที่ไม่ใช่เครื่องบินรบห้ามยิงทำลาย เว้นแต่จะศูนย์การรบสั่งเป็นอย่างอื่น
๖. สำหรับเฮลิคอปเตอร์หรือเครื่องบินรบ หากอากาศยานดังกล่าวแสดงว่ามี

ผลกระทบต่อความปลอดภัยของชาติ สามารถยิงขู่หรือยิงทำลายได้ตามความเหมาะสม^๔ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วยังมีตัวอย่างกฎการใช้กำลังในการปฏิบัติการทางบกในการป้องกันประเทศ การใช้กำลังในการป้องกันประเทศ เป็นการดำเนินการตั้งแต่ยามปกติ โดยยึดถือแนวความคิดของกองทัพบกในการสถาปนาความมั่นคงตามแนวชายแดน ทั้งนี้ในการดำเนินการให้ผสมผสานอำนาจกำลังรบและมาตรการทั้งปวงตลอดจนยึดหลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นลำดับแรก เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยอย่างมากในพื้นที่ชายแดน โดยการใช้กำลังจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์และพื้นที่ปฏิบัติการรวมทั้งสามารถปฏิบัติการร่วมกันและทดแทนกันได้ในทุกระดับและทุกพื้นที่ปฏิบัติการของประเทศ โดยมีหลักพื้นฐานการใช้กำลังดังนี้^๕

๑. ให้ใช้กำลังเฉพาะต่อข้าศึก โจมตีเฉพาะเป้าหมายทางทหารเท่านั้น หลีกเลี่ยงความสูญเสียข้างเคียงต่อพลเรือน และทรัพย์สินของพลเรือนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการทางทหารของฝ่ายตรงข้าม

๒. เชลยศึกต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการคุ้มครองให้ข้อมูลข่าวสารเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวของเขาเท่านั้น การทรมานทางร่างกายและจิตใจต่อเชลยศึกจะกระทำมิได้

๓. ห้ามโจมตีทำลายสถานพยาบาล ยานพาหนะสิ่งสนับสนุนทางการแพทย์รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์

๔. ห้ามโจมตีทำลายทรัพย์สินที่ได้รับการคุ้มครองทางวัฒนธรรม เช่น สิ่งก่อสร้างทางศิลปะ สถานที่ก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ งานศิลปะ พิพิธภัณฑสถาน หรือห้องสมุด ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าต่อสาธารณชน รวมทั้งห้ามการใช้ทรัพย์สินดังกล่าวในทางที่ผิดวัตถุประสงค์

๕. ห้ามโจมตีทำลายสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนพลเรือน เช่น คลังเก็บอาหาร สถานที่ผลิตน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ

๖. ห้ามโจมตีทำลายสถานที่ที่บรรจุพลั้งอันตราย เช่น เขื่อนโรงไฟฟ้านิวเคลียร์

๗. ให้การดูแลผู้บาดเจ็บและผู้ป่วยใช้ไม่ว่าจะเป็นของฝ่ายเราหรือฝ่ายตรงข้าม

^๔ กฎการใช้กำลัง (ออนไลน์). (๒๕๕๖). สืบค้นจาก : <http://www.youtube.com/watch?v=rqwY1mcEok> [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

^๕ พลโทวี แจ่มจรัส (๒๕๕๗). *หลักเกณฑ์การใช้กองกำลังทหาร ในการป้องกันประเทศ และปราบปรามการจลาจล* (ออนไลน์). สืบค้นจาก :

<http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1397045961&grpId=03&catid=03> [๗ เมษายน ๒๕๖๐]

๘. ห้ามทำร้ายซ้ำศึก ซึ่งไม่สามารถกระทำการรบได้อีกหรือผู้ซึ่งยอมจำนนให้ปลดอาวุธและส่งต่อไปยังหน่วยเหนือเพื่อดำเนินการซักถามต่อไป

๙. ห้ามจับเป็นตัวประกัน

๑๐. ห้ามละเมิดกฎการใช้กำลัง

แหล่งที่ของของกฎการใช้กำลังนั้นมีที่มาจากกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. กฎหมายในประเทศ (รวมทั้งกฎหมายลำดับรอง) เช่น

๑.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐

๑.๒ พ.ร.บ.กฎอัยการศึก พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๓ พ.ร.บ.จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.๒๕๕๑

๑.๔ พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๑

๑.๕ พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๘

๑.๖ ข้อบังคับ กท.ว่าด้วยการใช้กำลังทหาร การเตรียมกำลังทหารและการเตรียมพร้อม พ.ศ.๒๕๔๕

๑.๗ ระเบียบทหารว่าด้วยเฉลยศึกที่ พ./๒๖๐๕๙ พ.ศ.๒๔๘๒

๑.๘ ระเบียบทหารว่าด้วยการปฏิบัติต่อเฉลยศึกป่วยเจ็บหรือตายในสนามที่ ๓/๑๑๘๕ พ.ศ.๒๔๘๕

๑.๙ คำสั่ง กท. (เฉพาะ) ลับที่สุด ที่ ๑๓๒/๒๘ ลง ๗ ก.ค.๒๘ เรื่องแนวทางการใช้อาวุธตามชายแดน

๑.๑๐ คำสั่ง กท. (เฉพาะ) ที่ ๕๙/๒๕๕๐ ลง ๗ มี.ค.๕๐ เรื่อง กฎการใช้กำลังของกองทัพไทย ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ถึงปัจจุบันนี้

๒. กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น

๒.๑ กฎบัตรสหประชาชาติ

๒.๒ กฎหมายว่าด้วยการขัดกันด้วยอาวุธ (กฎหมายสงคราม)

๒.๓ อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้ สะสม ผลิต โอน และการทำลายทุ่นระเบิด สंहารบุคคล

การพิจารณาหลักนิติธรรมกับการใช้กำลังนั้น เนื่องจากหลักในการใช้กำลังมีที่มาจากตัวบทกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศก็ตามผู้นำทางทหารจำเป็นจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายที่มีความตกลงกันของคนในชาติในลักษณะกฎหมายภายในประเทศและเคารพกติการ่วมกันระหว่างประเทศในลักษณะกฎหมายระหว่างประเทศที่หากมีปฏิบัติการทางทหารเกิดขึ้น นอกจากนั้นแล้วหากปรากฏว่าในการปฏิบัติการทางทหารในเรื่องใดไม่ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่จะเป็นกฎการใช้กำลังในเรื่องนั้นไว้ ผู้นำทางทหารจะต้องยึดถือหลักเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังไม่ว่าจะเป็นกฎหมายภายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้เป็นเกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายให้น้อยที่สุด

หลักนิติธรรมกับการใช้กำลังทางอากาศ

สำหรับกองทัพอากาศ ในปฏิบัติการใช้กำลังทางอากาศตามต้องคำนึงถึงขีดความสามารถที่มีอยู่ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี ด้วยการโจมตีทางยุทธศาสตร์ การต่อต้านทางอากาศและภาคพื้นการต่อต้านทางทะเล การปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนการรบ การบัญชาการและควบคุม การลำเลียงทางอากาศ การปฏิบัติกิจเฉพาะพิเศษ การข่าวกรอง การลาดตระเวนและเฝ้าตรวจ การค้นหาและช่วยชีวิต การเดินอากาศ และการให้บริการข่าวอากาศ ด้วยระบบการปฏิบัติการเครือข่ายของระบบการบัญชาการและควบคุมขึ้นอยู่กับปฏิบัติการบนพื้นฐานของผลกระทบ ระบบปฏิบัติการใช้กำลังทางอากาศตามขีดความสามารถดังกล่าวข้างต้นครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นแผนงานหลักที่จะทำให้ได้มาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เป็นรากฐานของปฏิบัติการเปลี่ยนผ่านของรูปแบบกองทัพอากาศสมัยใหม่ในระบบเครือข่ายของการบัญชาการและควบคุม ซึ่งต้องมีการจัดโครงสร้างองค์กรและการจัดหน่วย การจัดหาและพัฒนากำลังพล การฝึกศึกษา การวิจัยและพัฒนาอาวุธยุทธโปกรณ์ การพัฒนาระบบปฏิบัติการ การฝึกกำลังร่วมระหว่างหน่วย ปฏิบัติการอื่นๆ ที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางทหารได้อย่างครอบคลุม เพื่อการสงคราม และปฏิบัติการทางทหารที่มีใช้สงคราม การปฏิบัติการตามขีดความสามารถของกองทัพอากาศดังกล่าวข้างต้นมีแนวทางและการปฏิบัติการที่ทำให้บรรลุความสำเร็จตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ๑๕ รูปแบบ ดังต่อไปนี้^{๑๑}

๑. การโจมตีทางยุทธศาสตร์ (Strategic Attack) การโจมตีทางอากาศยุทธศาสตร์ เป็นปฏิบัติการเชิงรุก โดยผู้มีอำนาจสั่งการให้ มีการปฏิบัติเพื่อบังเกิดผลสำเร็จในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งปฏิบัติการจะส่งผลกระทบต่อผู้นำ และบั่นทอนกำลังอำนาจของชาติของฝ่ายตรงข้าม มุ่งหวัง

๒. การต่อต้านทางอากาศ (Counter Air) เป็นปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุและรักษาสภาพทุกระดับของการครองอากาศโดยการทำลาย ลดศักยภาพของฝ่ายตรงข้าม หรือการข่มขวัญกำลังฝ่ายตรงข้าม

๓. การต่อต้านทางภาคพื้น (Counter Land) เป็นการปฏิบัติการทางอากาศต่อสู้กับขีดความสามารถกำลังภาคพื้นของข้าศึกเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ ผบ.กองกำลังร่วม วัตถุประสงค์หลักของการต่อต้านทางภาคพื้น

๔. การต่อต้านทางทะเล (Counter Sea) พันธกิจการตอบโต้ทางทะเล เป็นการขยายขีดความสามารถกำลังทางอากาศไปสู่พื้นที่ทางทะเล กิจเฉพาะพิเศษที่ปฏิบัติควบคู่กันไป

๕. การปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร (Information Operation: IO) เป็นปฏิบัติการชักนำเพื่อสร้างผลกระทบ หรือการปกป้องข่าวสาร ระบบและ/หรือการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดผลกระทบครอบคลุมยุทธบริเวณ

๖. การสนับสนุนการรบ (Combat Support) เป็นการสร้างและดำรงสภาพการรบของกำลังทางอากาศและอวกาศยังรวมถึงการจัดหาการซ่อมบำรุง การแจกจ่าย และการทดแทน

^{๑๑} ยงยุทธ. การใช้กำลังทางอากาศ (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://yyoothp15.wordpress.com> [๑๓ เมษายน ๒๕๖๐]

กำลังพลและยุทธโศปกรณ์ เป็นศาสตร์ในการวางแผน การเคลื่อนย้าย การซ่อมบำรุง และการคุ้มครอง ป้องกันกำลังรบ

๗. การบัญชาการและการควบคุม (Command and Control: C2) เป็นอำนาจที่ผู้บังคับบัญชาทางทหารได้ใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายต่อผู้ใต้บังคับบัญชา โดยอาศัยยศหรือตำแหน่งหน้าที่การบังคับบัญชาการบังคับบัญชาเป็นศิลปะในการจูงใจ และสั่งการกำลังทางทหารและหน่วยงานต่างๆ ปฏิบัติภารกิจให้สัมฤทธิ์ผล การควบคุม (Control)

๘. การลำเลียงทางอากาศ (Airlift) เป็นการขนส่งกำลังพลและยุทธภัณฑ์ทางอากาศในการปฏิบัติการทางทหารทั้งหมด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนกำลังรบ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตั้งแต่ระดับยุทธวิธี ถึงระดับยุทธศาสตร์

๙. การเติมเชื้อเพลิงในอากาศ (Air Refueling) เป็นภารกิจส่งถ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงระหว่างเครื่องบินบรรทุกเชื้อเพลิง (Tanker) และอากาศยานรับเติมเชื้อเพลิง (Receiver Aircraft) ในระหว่างการบินในอากาศ การเติมเชื้อเพลิงในอากาศจะช่วยให้เกิดความคล่องตัวทางอากาศ (Air Mobility) และสนับสนุนภารกิจให้บรรลุผลสำเร็จด้วยการบินเพียงเที่ยวเดียว

๑๐. การปฏิบัติกิจเฉพาะพิเศษ (Specialized Tasks) เป็นการใช้กำลังทางอากาศในการปฏิบัติการที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อสนับสนุนการใช้กำลังทางอากาศ หรือภารกิจของหน่วยนอก ซึ่งสมควรที่กำลังทางอากาศจะต้องร่วมปฏิบัติ เช่น การต่อต้านการจี้ตัวอากาศยาน (Anti-Hijack) การปฏิบัติการจิตวิทยา

(Psychological Operations) การสนับสนุนภารกิจฝนหลวง การดับไฟป่า และการให้บริการ (Complimentary Operations) เป็นต้น

๑๑. การข่าวกรอง (Intelligence) เป็นผลที่ได้จากการรวบรวมผ่านกระบวนการการประสานงาน การวิเคราะห์การประเมินและการแปลความของข่าวสารอันเกี่ยวเนื่องในพื้นที่หรือประเทศต่าง ๆ ที่ฝ่ายตนมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การข่าวกรองจะมุ่งเน้นไปยังข้อมูลขีดความสามารถทางทหารของต่างประเทศ กลุ่มการเมือง การเมือง การสังคม และการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีหรือสภาพภูมิศาสตร์ภูมิภาคจำเพาะ

๑๒. การลาดตระเวนและเฝ้าตรวจ (Surveillance and Reconnaissance) เป็นหน้าที่เฝ้าสังเกตอย่างเป็นระบบต่ออำนาจ ห้วงอวกาศ ภาวพื้นดินต่ออาคารสถานที่ บุคคล หรือสิ่งต่างๆ โดยการใช้สายตา การเฝ้าฟัง ด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ภาพถ่าย หรือวิธีการอื่นๆ การเฝ้าตรวจเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำต่อเนื่องตลอดเวลา เพิ่มขีดความสามารถในการเฝ้าตรวจให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารเฉพาะเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวและกำลังรบหรือศักยภาพของศัตรู

๑๓. การค้นหาและช่วยชีวิตในพื้นที่การรบ (Combat Search and Rescue:CSAR) หน่วยค้นหาและช่วยชีวิตในพื้นที่การรบเป็นหน่วยที่มีภารกิจเฉพาะปฏิบัติการโดยกองกำลังช่วยเหลือและกู้กลับ ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะอันตรายในยามสงครามหรือในการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ

๑๔. การเดินอากาศและการกำหนดพิกัด (Navigation and Positioning)ใช้ในการสนับสนุนการปฏิบัติการทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการและยุทธวิธีใช้ในการกำหนดจุดนัดหมายสำหรับเติมน้ำมันกลางอากาศที่ถูกต้อง ใช้ประสานการดำเนินกลยุทธ์โดยการใช้กำลังในช่วงจังหวะ

เวลาที่เหมาะที่สุดร่วมกัน อีกทั้งยัง บอกพิกัด ตำบล และความเร็วเพื่อการปล่อยอาวุธที่แม่นยำ การเข้า/ออกจากการโจมตี และรวมทั้งช่วยในการค้นหาและช่วยชีวิต

๑๕. การบริการข่าวอากาศ (Weather Services) เป็นการสนับสนุนข้อมูลสภาพลมฟ้า อากาศที่แม่นยำ และทันเวลา รวมทั้งข้อมูลสภาพอวกาศและสภาพชั้นบรรยากาศ ให้แก่ผู้บังคับบัญชาเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และใช้ในการวางแผนทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ และยุทธวิธี บริการข่าวอากาศเป็นการรวบรวมวิเคราะห์และแจกจ่ายข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาที่มีความจำเป็นในการวางแผนและการปฏิบัติการ

ในการปฏิบัติการทางอากาศ ทั้ง ๑๕ รูปแบบนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถที่มีอยู่ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี ด้วยการโจมตีทางยุทธศาสตร์ ฯลฯ แล้ว หากพิจารณาถึงหลักนิติธรรม ยังจะต้องคำนึงถึง ความเป็นธรรมในการดำเนินการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นไม่ที่เกี่ยวข้อง จะต้องกระทำด้วยความรอบคอบ และคำนึงถึงอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติการทางอากาศในภารกิจต่างๆ และดำเนินวิธีการในการปฏิบัติการทางอากาศ ให้เป็นไปตามขั้นตอนแนวทางปฏิบัติของหน่วยงาน เนื่องจากในการปฏิบัติการทางอากาศนั้นมีผลอย่างรุนแรง อาจจะทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียซึ่งส่งผลกระทบต่อทุกๆ ด้าน

ดังนั้นผู้นำในการปฏิบัติการทางทหาร จะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรม คือการปฏิบัติการภายใต้กฎหมาย ใช้อำนาจ หน้าที่ รวมถึงการปฏิบัติการตามขั้นตอน กระบวนการ หรือวิธีการที่ถูกต้อง และกระทำด้วยความเป็นธรรม เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายและภารกิจประสบผลสำเร็จ ได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเสียหายและผลกระทบต่อบุคคลหรือทรัพย์สินน้อยที่สุด

บรรณานุกรม

๑. ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จรัญ ภัคดีธนะกุล, เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย”, (๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๒. ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช, เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ”, (๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๓. เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย, (๒๕๕๕). พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

๔. ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสารบรรยาย ดุลยภาพระหว่างการเมืองภาคนี้กับการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองกับหลัก นิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, (๒๕๕๖). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๕. ปฏิบัติการทางทหาร (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://th.wikipedia.org/wiki> [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

๖. คู่มือใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) และหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๔ – ๒๕๕๕, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

๗. CAPT.Ariya Vimutisunthorn (๒๕๕๑). กฎการใช้กำลัง ROE (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://oknation.nationtv.tv/blog/ariya2lt/2008/05/08/entry-1> [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

๘. กฎการใช้กำลัง (ออนไลน์). (๒๕๕๖). สืบค้นจาก : <http://www.youtube.com/watch?v=rqvwY1mcEok> [๔ เมษายน ๒๕๖๐]

๙. พลโททวี แจ่มจรัส (๒๕๕๗). หลักเกณฑ์การใช้อำนาจทางทหาร ในการป้องกันประเทศ และปราบปรามการจลาจล (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1397045961&gpid=03&catid=03> [๗ เมษายน ๒๕๖๐]

๑๐. ยงยุทธ. การใช้กำลังทางอากาศ (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://yoothp15.wordpress.com> [๑๓ เมษายน ๒๕๖๐]